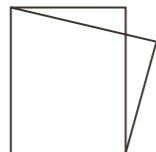

Etnografisk forløbsstudie i netbaseret sygeplejerskeuddannelse – mellem skolen, hjemmet og klinikken

(Ph.d.-forsvar: Marts 2019)

Anita Lyngsø,
lektor, ph.d., VIA
Sygeplejerske-
uddannelsen i Viborg

Afhandlingen er baseret på feltforskning og etnografiske forløbsstudier, hvor et udviklingsprojekt om netbaseret sygeplejerskeuddannelse er fulgt over en femårig periode fra 2011-2016. Netuddannelsesforløbet er fulgt og kortlagt som organisations- og e-pædagogikudvikling i full scale. De eftergående analyser dækker Netuddannelsens pionerårgang både i skolen, hjemmet og klinikken. Med fokus på det nye online-rum for læring skærpes analysen af underviserne som e-pædagogikkens planlæggere og af netstuderende som udviklere af studiegruppernes digitaliserede læringsfællesskaber.

Baggrund

Baggrunden for Projekt Netuddannelsen er det, der i 2010'erne beskrives som en rivende teknologisk udvikling, og politiske og institutionelle øgede forventninger til teknologiinddragelse. Det politisk motiverede behov drejede sig i generelle vendinger om, at professionsbachelorer skulle lære at forholde sig til den teknolo-

giske udvikling og udvikle teknologiforståelse. I Projekt Netuddannelsen drejer ambitioner og intentioner sig både om at udvikle teknologiforståelse og styrke brugen af teknologierne i selve uddannelsen og i virket som sygeplejerske. Projekt Netuddannelsen italesatte sig som et alternativ, hvorfor det blev interessant at markere forskellen mellem de traditionelle fjernstudier og den netbaserede/online-uddannelse i sygepleje, der med Netuddannelsen var under udvikling. Forskellen markeres som pædagogiske og didaktiske forskelle mellem studieformer. Fjernstudierne var hovedsagelig at betragte som selvstudie, med månedlige fremmødedage med undervisning, der modsvarede den campusbaserede uddannelses undervisningsaktiviteter. Den netbaserede studieform havde derimod fokus på online-perioden imellem fremmødedagene med e-pædagogiske tiltag og styrkelse af online-interaktionen mellem underviser og studerende og mellem studerende indbyrdes.

Viden om, hvordan online-læring fungerer i praksis over hele uddannelsesforløb, og viden om, hvordan online-undervisnings- og læreprocesser håndteres og praktiseres på professionsbachelorniveau, findes at være en mangelvare. I afhandlingen stilles forskningsspørgsmålet: Hvordan organiseres læreprocesserne som netbaserede processer, og hvilke praktiske konsekvenser får det for, hvordan netundervisere underviser, og netstuderende studerer?

Metodisk tilgang og teoretiske inspirationer

Feltarbejdet er inspireret af etnografiske metoder. Metodisk mangfoldighed, vekslende mellem observation, interview, samtaler og dokumentindsamlinger, giver mulighed for at iagttage de respektive steder og rum for læring samt følge de involverede aktørers færden i disse rum. Den etnografiske fremfærds styrke er, at metoderne undervejs spiller sammen.

Ved indkredsningen af det 'analytiske objekt' viste de første års feltobservationer, hvordan det nye online-rum for læring skulle sættes i fokus, men også i relief. Intentionen for Netuddannelsen var at udvikle en online-plattform inspireret af Gilly Salmon, der både indrammede uddannelsens skoledele og kliniske praktikdele. Forløbsstudier og observationer i perioder, hvor de studerende var ude i klinisk praksis eller på campus, viste dog, at i de lokaliteter var det e-pædagogiske islet minimalt til stede. Fokuseringen på det nye online-rum for læring blev derved fortættet til primært at referere til den online teoretiske undervisning og det 'virtuelle klasseværelse'.

Metodisk dækker forløbsstudierne udviklingen af den e-pædagogiske praksis fra planlægningsstadier med underviserne til den læringsmæssige praksis med fokus på de netstuderende. Med observationer foretaget hjemme i de netstuderendes eget hjem følges skiftet mellem online- og offline-læringssituationer. Forskningsprojektet bidrager her med en fornyelse af de klassiske observationer af klasseværelset som mødested og rum for undervisning og læring. De inddragne teori- og begrebsdannelser skærper afhandlingens empirisk-analytiske fokus på Netuddannelsen som både organisatorisk og e-pædagogisk udviklingsarbejde. Organisatorisk skærpes blikket for de organisatoriske læringstræk, der kan knyttes til Chris Argyris og Donald Schöns begreber og deres udlægning af double-loop-læring. Til at fastholde de observerede uddannelsespraktiske og læringsmæssige konsekvenser inddrages begreber fra Jean Lave og Etienne Wenger som afhandlingens gennemgående læringsbegreber.

Analyserne bevæger sig ad flere spor, der gennemgående skærpes af spændingsfeltet mellem Projekt Netuddannelsens intenderede og den faktiske praksis. Med den forløbsdækkende empiriske materialesamling som forudsætning er styrken tillige, at der kan udvikles analysestrategier, der både genererer overbliksgivende forløbsanalyser og gør perspektivskift mellem de involverede aktører mulige. Afhandlingen giver herigennem et forløbsanalytisk samlende svar på forskningsspørgsmålene, der dernæst udfoldes omkring hovedtemaer og problemstillinger i næranalytiske nedslag.

Forløbsanalyse – fra iværksættelse til drift

I forløbsanalysen genfindes Projekt Netuddannelsens egne ambitioner om at ville 'mere end blot at sætte strøm til' det bestående curriculum, og Netuddannelsen fremstår som alternativ til både de konventionelle fjernstudier og campusbaserede studier. Double-loop-læringen understøttes organisatorisk af organisatorisk inquiry, læring og forandringer i takt med de udfordringer, Netuddannelsen stilles over for. Samtidigt viser analysen, at tendensen til double-loop-læring sker på single-loop-betingelser både bekendtgørelsesmæssigt, organisatorisk og økonomisk.

Med analysen skærpet som forløbsanalyse fastholdes Projekt Netuddannelsens udviklingsforløb i fire faser. Forløbsanalysen afspejler tillige det overvældende skift i undervisnings- og læringskontekst for såvel underviser som studerende. Fase 1 præges af optagethed af at skifte fra vanlig campusundervisning til udvikling af e-pædagogiske strategier og forståelse. Desuden præges fasen konkret af planlægning og udarbejdelse af de e-pædagogiske forskrifter. Dernæst fastholder analysen om fase 2 implementeringen og aktørernes, og forløbets, første interne evaluering. Det tydeliggøres, hvordan e-tiviteterne, online-aktiviteterne, er blevet forløbets omdrejningspunkt for drøftelser om netunderviserrollen. Desuden udfordres den e-pædagogiske platform teknologisk af dét, der i miljøet omtales som 'børnesygdomme'. Hvor analysen fastholder fase 1 og 2 i en karakteristik, der følger Projekt Netuddannelsens e-pædagogiske idégrundlag, viser analysen af fase 3 et skift.

Fase 3 synes nemlig præget af tvivl om, hvorvidt Projekt Netuddannelsen gør det 'rigtige'. Kendetegnende for fase 4 er, at hele forløbet bringes i erindring, men også står uforløst.

Til de uforløste temaer hører drøftelser af e-tiviteternes strukturerende virkning. Fortolkningerne blandt underviserne bevæger sig i et polært spektrum af for meget og for lidt lærerstyring, af selvstændige og uselvstændige studerende. Underviserne kan ikke følge de selvforvaltende digitaliserede læringsfællesskaber, som de studerende udvikler – og de netstuderende forstår ikke at udnytte underviserne som vejledere i disse online-perioder. Men uanset det uforløste er der ingen tvivl om, at e-tiviteterne i sig selv synes at blive vurderet som en positiv udfordring og som en god struktur.

E-tiviteternes strukturerende virkning
Projekt Netuddannelsens konstruktion af en e-pædagogisk platform med e-tiviteter som det bærende element fremstår og fungerer nyskabende. For underviserne var det desuden skelsættende, at de med e-tiviteterne foretog et markant perspektivskift fra at fokusere på ressourcer til deres undervisning til at overveje de netstuderendes studieaktivitet online. Praktisk blev dette perspektivskift for netunderviserne tillige en integreret del af netop at undervise online.

Af analysen fremgår, hvordan 'det at udforme e-tiviteter' for underviserne bliver til *måden* at undervise på. I forlængelse heraf fremdrages de nye underviserfunktioner og deres vægtlægning. I forløbets start har funktionen som

'Planlægger' vægt, form og fylde. Undervisningsforløbets midte som 'Underviser' og afslutningen som 'Feedback'er' fremstår funktionsmæssigt tyndere. Samtidig med, at netunderviserne tydeliggøres som planlægningsprocessens dominante, spores underviserstyring og e-tiviteternes strukturerende virkninger som problem. 'Øget lærerstyring' får et skær af at være en ekstraordinær, og en utilsigtet, virkning i forhold til udvikling af e-pædagogisk praksis, og e-tivitetsforløbet præges af en tendens til skolificering af underviser-studerende-relationen.

Med en perspektivforskydning til de netstuderende viser analysen, hvorledes tendensen til skolificering modvirkes af de netstuderende. De studerende fremhæver, at de selv har ansvaret for at skulle starte og slutte arbejdet med e-tiviteterne og dermed undervisningen. I det konventionelle klasseværelse er det karakteristiske lærerhandling, som nu, grundet netbaseringen, er overtaget af de studerende. E-tivitetsforløbet indrammer en ansvarsoverdragelse, der afkræver selvstændighed hos de netstuderende. De studerende håndterer således online-studieperioden og dens fravær af 'Underviser'-funktioner i egentlig forstand. Arbejdet med e-tiviteterne bliver også for de netstuderende *måden* at studere på.

Den analytiske pointe er, at når e-tiviteten 'rammer' den undervisningspraktiske kontekst, så er underviseren allerede skrevet ud af selve undervisningssituationen og dukker først op, når der skal gives feedback. E-tiviteterne synes derimod, på trods af i udspringet at være en lærerstillet opgave, at være befordrende for de studerendes aktivitet

og selvstændighed samt udvikling af digitaliserede læringsfællesskaber i selve undervisningssituationen.

Udvikling af digitaliserede læringsfællesskaber
Analysen viser, hvordan der er elementer, der fremstår som en vigtig ballast for udviklingen af de digitaliserede læringsfællesskaber. Et af elementerne er de netstuderendes studiestrategiske selvforvaltning af tid og rum. Selvforvaltningen gælder også de netstuderendes teknologianvendelse. I de 'underviserløse' studieperioder synes det tillige væsentligt, at de netstuderende formår at udvikle en udfordringsorienteret strategi. Elementerne uddybes i det følgende.

De netstuderende forvalter tid og arbejdsrytme samt hjemmet som en læringskontekst med sammenstød mellem de formelle og uformelle læringsmiljøer. Når læringskonteksten forvaltes af de netstuderende selv, bliver personerne i studiegruppen også afhængige af hinandens selvforvaltninger og til- og fravalg. I læringsmæssig forstand er situationen tankevækkende, når de netstuderende lader mig forstå, at de er nærværende/fraværende, alt efter om det har læringsværdi for dem her og nu.

For de netstuderende er det at lære om og med teknologi og digitale medier aldrig et mål i sig selv. De netstuderendes studiestrategier understøtter én ambition hos de netstuderende, nemlig at gennemføre uddannelsen. Alt efter om 'det teknologiske' eller opøvelse af teknologiforståelse forekom nødvendigt for at gennemføre uddannelsen, valgte de studerende denne tilegnelse til eller

fra. Intentionen om IT- og teknologiinddragelse relateret til 'det digitale og højteknologiske sundhedsvæsen' forsvandt tillige for Projekt Netuddannelsen ud af fokus, og ambitionen blev ikke indfriet. IT og teknologibrug blev i forløbet primært rettet mod uddannelsesteknologien – altså teknologi nødvendigt for at kunne arbejde med e-tiviteterne og samarbejde online.

Online-samarbejdet foregår i en studiegruppe og ikke på holdet. Studiegruppen er således det, der karakteriseres som praksisfællesskabet. Når underviserne desuden kun sjældent inviteres ind i læringsfællesskabet, bliver den analytiske pointe, at for de netstuderende er der ingen mestre at lære af, eller irettesættes af, eller udfordre. Studiegruppen bliver sin egen mester og rollemodel. Strategisk håndterer studiegrupperne dette forskelligt. I analysen skelnes mellem henholdsvis en udfordringsorienteret strategi, hvor studiegrupper

lader sig udfordre af muligheder for at gå i dybden, og en pragmatisk orienteret strategi, hvor studiegrupperne nøjes med en overfladisk håndtering af de stillede faglige opgaver. Kobles disse strategier som tendens til undervisernes vurderinger og karakteristik af henholdsvis højt og lavt præsterende studiegrupper, kan de e-pædagogiske problemstillinger præciseres.

I relation til de studiegrupper, som underviserne vurderer som lavt præsterende, kan det fastholdes, at de studerende mangler støtte til at udvikle de digitale læringsfællesskaber og til at gennemføre studieaktiviteter, hvor man udfordrer sig selv og andre. For disse grupper er manglende tilstedevær af underviser og vejledning fatalt. Når det derimod for studiegrupper med en udfordringsorienteret strategi lykkes at etablere et digitaliseret læringsfællesskab, er det dét, som bedst sikrer, at de gennemfører uddannelsesforløbet.

Fremtidige netbaserede professionsuddannelser

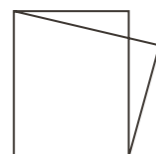
Den samlede analyse viser, hvordan de netstuderende studiestrategisk håndterer at studere sygepleje hjemmefra, sat i relief af undervisernes måde at undervise på og Projekt Netuddannelsens måde at organisere Netuddannelsen på. Med de e-pædagogiske og organisationsorienterede analyser bidrager afhandlingen med nye perspektiver på netbaseret sygeplejerske-(professions-)uddannelse og er således egnet som forsknings- og praksisbaseret indlæg i drøftelsen af fremtidens netbaserede professionsuddannelser.

Afhandlingen kan frit downloades:
https://curis.ku.dk/portal/files/215972445/Phd_afhandling_Anita_Lyngs_offentligg_relse.pdf

Viden der virker. En etnografisk undersøgelse af forbindelser mellem småbørns-pædagogik og evidensbaseret metode

(Ph.d.- forsvar: Marts 2019)

Anne Mette Buus, lektor, ph.d., Pædagoguddannelsen og forskningscenteret Kultur og Pædagogik, VIA University College

I børnehavens garderobe kæmper Laust og Thomas med at få overtøj på. Thomas er næsten færdig, mens Laust står med flyverdragten halvvejs på. Rundt om dem er cirka 50 andre børn mellem 3 og 6 år også i gang med at tage tøj på. En høj, begejstret stemme overdøver lyden af asen og masen og børnesnak. Det er pædagogen GRETHE: Hvor ER det bare FLOT, Thomas! PRØV lige at kigge en gang, alle børn! Thomas, han har faktisk HELT SELV fået ALT tøjet på, og nu er han bare så KLAR! GODT GÅET! Hun viser thumbs up til Thomas, der kigger ned i gulvet med et lille smil. Laust kigger på Thomas og skynder sig at få trukket flyverdragten op om skuldrene. Nu åbner en anden pædagog hoveddøren, og garderoben tømmes, mens børnene én efter én får tøjet på og forsvinder ud på legepladsen. Ane peger på et stort ur og kalder: GRETHE, GRETHE. Ane nåede at få tøj på, inden

viseren havde bevæget sig hele vejen ned til nul fra ti minutter, og GRETHE sætter et klistermærke i et lille hæfte, der ligger i Anes garderoberum.

Børn og pædagoger mødes i denne observation i en børnehave, der arbejder med den amerikanske evidensbaserede metode De Utrolige År. Pædagogens udsagn, mimik, gestik og den ros og de belønningsprocedurer, der anvendes, afspejler metodens detaljerede anvisninger. Som evidensbaserede er pædagogens handlinger forbundet med en specifik form for viden, der tildeler dem status som sande og rigtige. Som politisk initieret er metoden forbundet til kommunale, nationale og transnationale rationaler om kvalitet og effekt. Og som en begejstret rosende stemme og klistermærker er metoden som konkrete handlingsanvisninger og materialitet en del af møder mellem voksne og børn i

en institutionel sammenhæng, hvor en lang række orienteringer, målsætninger og behov forbindes og tilsammen udgør et hverdagsliv med mange samtidige rationaler og hensyn.

Observationen indgår i min afhandling, der undersøger sådanne mangfoldige forbindelser med afsæt i følgende forskningsspørgsmål: Hvordan forbindes småbørns-pædagogik og evidensbaseret metode, og hvordan formes en aktuell småbørns-pædagogik i denne forbindelse? En sådan undersøgelse er relevant i en tid, hvor arbejdet med evidensbaserede metoder, som hævder et kausalt forhold mellem en bestemt indsats og en bestemt effekt, vinder frem i danske børnehaver. Metoderne er båret af politiske og forvaltningsmæssige ambitioner om en småbørns-pædagogik baseret på viden om, hvad der virker og derved kan levere forudsigelige resultater. Det kendetegner hovedparten af disse metoder, at de er kommercielle produkter udviklet i andre geografiske og faglige sammenhænge, der importeres i en dansk børnehavesammenhæng. Hvordan arbejdet med metoderne egentlig går for sig, og hvilken betydning evidensbaserede metoder får som del af hverdagslivet i daginstitutioner, er forskningsmæssigt sparsomt belyst, og afhandlingen har som mål at bidrage med en viden om dette, der tager højde for kompleksiteten i møder mellem pædagogik og metode.

Etnografisk feltarbejde og Aktør-Netværks-Teori

Undersøgelsen er gennemført med et etnografisk feltarbejde som forskningsstrategi og har den evidensbaserede metode De Utrolige År (DUÅ) som empirisk omdrejningspunkt. I løbet af

1½ år har jeg fulgt DUÅ i konference- og seminarsammenhænge, i tre kommunale forvaltninger, til DUÅ-uddannelse og i tre børnehaver. På disse lokaliteter har jeg indsamlet dokumenter og interviewet forvaltningsansatte, daginstitutionsledere, pædagogisk personale og børnehavebørn. Størstedelen af undersøgelsens empiriske materiale består dog af observationsnoter, hvoraf hovedparten er produceret i børnehaverne. Undersøgelsens empiriske afsæt afspejler, at processer, hvor metode og pædagogik forbindes, ikke undersøges som en lineær nedrivning, hvor politiske målsætninger via en evidensbaseret metode føres ud i livet med en kendt effekt til følge. Tværtimod undersøges sådanne processer som forbindelser af mangfoldige aktører, der gensidigt påvirker og forandrer hinanden med mange mulige potentialer for effekt. En sådan forståelse trækker på Aktør-Netværks-Teori (ANT), som er undersøgelsens gennemgående teoretiske inspiration. Med en ANT-tilgang retter jeg i analyserne opmærksomheden mod tilblivelsesprocesser og undersøger både evidensbaseret metode og pædagogik som effekter af netværksforbindelser, som overskrider feltarbejdets geografiske lokaliteter. DUÅ er valgt som undersøgelsens empiriske omdrejningspunkt, da den er en af de mest benyttede evidensbaserede metoder i danske daginstitutioner. DUÅ er udviklet som et værktøj til forældre med børn med diagnosticerede adfærdsvanskeligheder og senere videreudviklet til en række delprogrammer. Herunder et forebyggende program rettet mod lærere med elever i alderen 3 til 8 år, som i Danmark har fået navnet DUÅ Dagtilbud. Gennemgående i DUÅ er en forståelse af, at børn har brug for en kontinuerlig

og konsekvent adfærdregulering, og metoden anviser en lang række strategier til dette, herunder belønninger som ros og små gaver samt sanktioner som ignorering og timeout.

Evidens som black box

Afhandlingens analyser peger på, hvordan en lang række aktører arbejder sammen på tværs af faglige og nationale grænser for at stabilisere DUÅ som en relevant, sand og moralsk god indsats rettet mod børnehavebørn. I de konstitueringsprocesser jeg analyserer, finder jeg ikke videnskabelige undersøgelser, der entydigt kan konkludere, at DUÅ har effekt på børnehavebørns sociale og emotionelle kompetenceniveau. Ej heller finder jeg, at spørgsmål om forskningsdesign og fidelitet spiller nogen væsentlig rolle i forbindelser mellem forvaltninger, politiske organisationer og børnehaver. Her henvises til en generaliseret evidens, men især inddrages intentioner og formål, som afspejler de konkrete sammenhænge, aktørerne agerer i. Politiske påbud og økonomiske incitamenter har i felten følgeskab af en handlingsanvisende DUÅ-materialitet og detaljerede scripts, som gør metoden synlig og håndgribelig som et kontekstafhængigt 'værktøj' i forbindelser mellem udbydere, forvaltninger og daginstitutioner. I disse forbindelser fungerer evidensbegrebet som en black box, det vil sige en kompleks mekanisme, hvis indre ikke forklares, men hvis input og output er kendt. Som en black box indkapsler evidensbegrebet kompleksiteten – opmærksomheden ledes uden om spørgsmål om evidensens beskaffenhed, metodens relevans og politiske magt – og direkte til en forestilling om neutrale værktøjer, som forbinder specifikke handlinger med

bestemte effekter og derved en garanteret succes. Således konstitueres en muskuløs småbørnspædagogik præget af selvtillid og optimisme.

En muskuløs småbørnspædagogik

I børnehaverne fungerer en institutionel funktionalitet som en gensidig stabiliserende aktør i forbindelser til DUÅ. De former for adfærd, metoden anviser personalet at mindske og fremme, er i udpræget grad adfærdsformer, som henholdsvis forstyrrer eller understøtter en institutionel orden. Børnehavernes personale tildeler disse anvisninger normativ legitimitet og dermed handlekraft som en måde at kvalificere et fokus på relationer og socialitet i en tid, hvor personalet oplever, at sådanne prioriteringer er under pres. Forbindelserne tilføjer dog ikke kun handlekraft til metoden, men transformerer også småbørnspædagogikken: Metoden tildeler den institutionelle ordenshåndhævelse status og værdi som professionelt arbejde og afkobler institutionskritiske perspektiver, som historisk har haft stor betydning for en dansk småbørnspædagogik. Ligeledes forandres personalets arbejdet med børns relationer og socialitet grundlæggende, når det transformeres fra en hverdagslig faglig orientering

til en offensiv evidensbaseret indsats, hvor følelser og sociale samhandlinger anvises og indøves som standardiserede kontekstuaafhængige kompetencer.

Ustabile og ustyrlige forbindelser

Forbindelserne mellem DUÅ og småbørnspædagogikken er stærke og virksomme, men får uintenderede og overrumplende effekter i børnehavernes hverdagsliv. Dette gælder DUÅ-strategien 'timeout', som er en sanktion, hvor et barn, der forbryder sig mod en regel, skal placeres på en stol et vist antal minutter for at reflektere over sin handling og efterfølgende ændre adfærd. På DUÅ-uddannelsen er strategien med sine konnotationer til skammekrog omgivet af en vis ambivalens blandt de deltagende pædagoger, men stabiliseres i kraft af evidensrationalet som en handling, der alene vedrører ét barn og én forudsigelig effekt. I børnehaverne destabiliseres timeouten derimod som et afgrænset og forudsigeligt fænomen i mødet med børnehavens mange forbundne aktører. Her er hverdagslivet sammensat og flertydigt, og timeouten henholdsvis afviges, undviges og transformeres på overrumplende måder. Friktioner og sammenstød er ligeledes tydelige i analyser af forbindelser mellem

børnehavebørn og DUÅ. DUÅ-metodens præmisser om entydighed og kausalitet stemmer ikke overens med børns erfaringer med socialt samvær som situationelt og relationelt. Effekten af denne diskrepans bliver en afkobling af børns erfaringer fra situationer, hvor DUÅ er definerende for, hvordan pædagoger og børn mødes.

Transformativ handlekraft

På baggrund af afhandlingens analyser karakteriseres forbindelserne mellem evidensbaseret metode og småbørnspædagogik som fulde af en transformativ handlekraft, der forskubber og forandrer den evidensbaserede metodes rækkevidde, autoritet, legitimitet og formål, men også småbørnspædagogikkens indhold og organisering. Den aktuelle småbørnspædagogik, der formes i forbindelser til DUÅ, har i udpræget grad regulering som hovedanliggende. Det er en pædagogik, hvis endemål er udpeget og vejen dertil anvist som en specifik strategisk indsats, der virker kausalt. Det er således en konform tilpasningspædagogik, som indebærer et syn på barnet som inkompetent og på pædagogen som autoritær instruktør.